

Володимир Михайлович
Стушкін

Володимир Михайлович Птушкін
народний артист України,
професор, завідувач кафедри композиції та інструментовки
Харківського національного університету мистецтв
імені І. П. Котляревського

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МИСТЕЦТВ
імені І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

БІОГРАФІЯ ТА БІБЛІОГРАФІЯ ВИДАТНИХ МУЗИКАНТІВ

Серію засновано у 2002 році

ВОЛОДИМИР МИХАЙЛОВИЧ ПТУШКІН

Харків
2011

УДК 78.071.1 (477.54)

ББК 85.313 (4 Укр)

П 87

*Затверджено до друку Вченою радою Харківського державного
університету мистецтв імені І. П. Котляревського
(протокол № 11 від 25.06.2009 року)*

Автори-упорядники:

О. С. Садовнікова, кандидат мистецтвознавства;

Л. С. Соколова

Відповідальний за випуск: **І. С. Драч**, доктор мистецтвознавства

Садовнікова О. С., Соколова Л. С.

П 87 **Володимир Михайлович Птушкін** / Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. – Харків : С.А.М., 2011. – 48 с. – (Біографія та бібліографія видатних музикантів).

ISBN 978-966-8591-63-1

У виданні висвітлено основні етапи життя і творчої діяльності відомого українського музичного і громадського діяча, композитора, піаніста, народного артиста України, завідувача кафедри композиції та інструментовки Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського, професора В. М. Птушкіна.

УДК 78.071.1 (477.54)

ББК 85.313 (4 Укр)

ISBN 978-966-8591-63-1

© Садовнікова О. С., Соколова Л. С., 2011

© Харківський національний університет мистецтв ім. І. П. Котляревського, 2011

Життєвий і творчий шлях

Володимир Михайлович Птушкін – відомий український композитор, народний артист України, професор та завідувач кафедри композиції та інструментовки Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського, лауреат Міжнародного конкурсу композиторів у Санкт-Петербурзі (2004), Всеукраїнського конкурсу імені В. Косенка (1996), Муніципальної премії імені І. Слатіна (1998), премії «Народне визнання» (2007), премії В. Косенка (2007), премії імені Б. Лятошинського (2011).

Народився композитор 29 січня у 1949 році в місті Луганськ в родині викладачів. Батько Володі – Михайло Маркович – був викладачем по класу скрипки в музичному училищі та музичній школі, а мати – Раїса Львівна – вчителем математики в середній школі. Хлопця з самого дитинства оточував світ музики. Батько грав в оркестрі Луганської філармонії за другим пультом перших скрипок, тому майбутній композитор не пропускав жодного концерту. Цілком природно, що Володя почав вивчати гру на скрипці. Музика немовби сама шукала його з перших кроків, з терпінням очікуючи на прихильність юнака, який начебто не виявляв особливого нею зацікавлення. Заняття на скрипці хлопцеві були не до душі (дійшло до того, що під час одного з них Володя просто зламав скрипку!). Батькам нічого не залишалось робити, як спробувати щось змінити у виховному процесі, і хлопця перевели до класу фортепіано. Проте і до занять на фортепіано Володя також не виявив особливої прихильності. Можливо таке ставлення було викликано тим, що батьки спонукали наполегливо працювати, а це, як правило, рідко подобається в юному віці, який бажає необмеженої самостійності. Одного разу, коли у музичній школі проходив відбірковий тур на конкурс, який мав проходити у Харкові, Володя навмисно грав так «антимузично», що в результаті не був включений до числа учасників і нікуди не поїхав.

Після закінчення школи юнак продовжувати музичну освіту не збирався, хоча інших захоплень у нього не було. І знов доля сама вирішувала і направляла шлях майбутнього композитора! Все-таки у 1964 році Володимир вступає (хоч і не виказуючи палкого бажання) до Луганського

музичного училища. І тільки в училищі завдяки спілкуванню з викладачем фортепіано – Клавдією Матвіївною Івановою – його відношення до музики змінюється. І хоча в класі цього педагога Володя провчився всього рік, любов до музики більше ніколи не вже його залишала.

Почалися роки палкого, пристрасного спілкування з музикою: майбутній композитор відвідував майже усі концерти, весь час намагався знаходитися в музичних колах. Безперервне накопичення музичного матеріалу живило і сприяло розвитку його духовного світу, а також безпосередньо впливало на розвиток композиторського таланту. Так талант композитора підспудно визрівав, акумулюючись «під прикриттям» виконавської спеціальності, щоб розкритися у потрібний момент! Іще будучи школярем, Володя проявляв неабияку зацікавленість до композиції, створюючи невеличкі п'єски в душі Моцарта. Тепер, навчаючись в училищі, він продовжував свої творчі пошуки. Цей хист до композиції у хлопця помітив батько і намагався розвинути його всіма можливими засобами. Він постійно показував твори сина відомим композиторам, що приїжджали з концертами до Луганська, зокрема, Левко Колодубу, Ігорю Шамо (до речі, останній дуже критично поставився до композиторських спроб Птушкіна, що однак не зменшило бажання юнака творити музику). Однією з вирішальних подій в його творчому житті стало знайомство з радянським композитором Тихоном Хренніковим у 1966 році. Видатний композитор, голова Спілки Композиторів СРСР Тихон Миколайович зацікавився творами молодого студента і направив юнака до свого викладача – чудового педагога, професора Державного музично-педагогічного інституту ім. Гнєсіних Генріха Ілліча Літінського, у супровідному листі виклавши прохання уважно придивитись до молодого композитора. Зустріч відбулась, Генріх Ілліч прослухав хлопця і дав випробувальне завдання – написати сонатину. Завдання передбачало два етапи, перший з яких – виписати окремо всі теми майбутнього твору. Володимир швидко виконав це завдання, відправивши роботу листом, і через деякий час одержав відповідь від Генріха Ілліча з пропозицією приступити до створення сонатини і рекомендаціями щодо написання твору. Сонатину було завершено на початку третього курсу музичного училища. Професору Генріху Літінському сподобався майбутній композитор, він побачив

перспективу в учні і запросив молодого студента до себе в клас, запропонувавши йому відразу після III курсу з атестатом зрілості поступати до Державного музично-педагогічного інституту імені Гнесіних. Проте у рідному вчилищі Володимир порадити не кидати навчання, а одержати диплом. І тут доля ще раз відступила перед власною волею юнака, давши дорогу спочатку розвинутися його виконавським здібностям і зумовивши подвійність його подальшого артистичного життя! Молодому студенту-піаністу вступні вимоги на композиторський факультет в гнесінський інститут здалися начебто дуже складними, і майбутній композитор не зважився їхати до Москви. Незважаючи на композиторське покликання він вирішив продовжувати освіту у традиційному для себе напрямку – фортепіанному виконавстві.

В 1967 році Володимир вступає до Харківського інституту мистецтв на фортепіанний факультет в клас Римми Папкової. Відомий педагог і піаністка, учениця Людвіга Осиповича Фаненштїля Римма Петрівна виховала багато відомих музикантів-фахівців, серед яких лауреат Республіканського конкурсу ім. М. Лисенка Є. Сковородніков, нині – професор університету у Ванкувері (Канада), доктор мистецтвознавства, професор Н. Є. Гребенюк, дипломанти міжнародних конкурсів Д. А. Гендельман і Н. Б. Міхеєва, І. Русанова, В. Макаров, провідні педагоги Харкова Н. Латішева, О. Ушакова та багато інших. Курс сольфеджіо студент проходив у талановитого теоретика П. П. Калашника, з яким і поділився своїми творчими пошуками. Павло Павлович зацікавився творами молодого композитора і вирішив показати його своїм колегам, перш за все ректору – композитору Володимирі Нахабїну. Останній запропонував студенту вивчати композицію факультативним чином. Птушкін виявив бажання навчатися у професора Дмитра Клебанова – відомого українського композитора (учня С. С. Богатирьова), під чуйним керівництвом якого сформувалися таланти відомих українських композиторів: Володимира Золотухїна, Валентина Бібіка, Віталїя Губаренка, Марка Карминського та інших. Д. Л. Клебанов був глибоким знавцем поліфонїї та особливо інструментовки. Він написав унікальний в своєму роді підручник – «Мистецтво інструментовки», в якому особливо велику увагу приділив розкриттю не тільки технічних можливостей, але й естетичній природі кожного інструменту.

Цілком закономірно, що цей фактор відбився і на композиторському мисленні В. М. Птушкіна, який дійсно вважається майстром інструментовки. Оскільки Володимир Михайлович не скористався запрошенням професора Генріха Літінського і не поїхав до Московського інституту ім. Гнесіних, то вирішив написати йому листа з поясненням, повідомляючи, що вступив до Харківського інституту мистецтв і вивчає композицію в класі професора Дмитра Клебанова. Птушкін із нетерпінням очікував відповідь. І дуже великою несподіванкою для студента було одержати від Генріха Ілліча листа зі схваленням і побажаннями: «В цьому класі Вам забезпечено якнайкраще керівництво».

Хоча під час навчання в Харківському інституті мистецтв Володимир більше уваги приділяв заняттям на фортепіано, і для композиції майже не вистачало часу, але не дивлячись на несистематичність занять, остання давалася легко, на іспитах студент показував відмінні результати. В 1972 році Володимир Птушкін закінчив фортепіанний факультет. В його екзаменаційній програмі були перлини фортепіанного репертуару – Соната h-moll Ліста, Концерт для фортепіано з оркестром №3 з Рахманінова, Прелюдія і fuga d-moll Шостаковича. У наступному – 1973 році він закінчує інститут і як композитор, представивши для випускного іспиту Симфонієту для симфонічного оркестру.

Після завершення навчання Володимир Михайловичу запропонували працювати в Харківському російському академічному драматичному театрі імені О. С. Пушкіна керівником музичної частини і паралельно писати музику до спектаклів. З 1972 по 2002 роки ним було створено музику більш ніж до 30 спектаклів. Серед найвідоміших: «Макбет» В. Шекспіра (1977), «Останнє літо» К. Сімонова (1977), «Мещанин во дворянстві» Ж.-Б. Мольєра (1998), «Королівські ігри» Г. Горіна (1998), «Віндзорські насмішниці» В. Шекспіра (2000). Крім Харківського російського академічного драматичного театру імені О. С. Пушкіна Володимир співпрацював з іншими театрами: Харківським українським драматичним театром імені Т. Шевченка, Маріупольським драматичним театром, Чернігівським драматичним театром, Кіровоградським ляльковим театром, Тбіліським театром юного глядача (Грузія), Учбовим театром Харківського інституту мистецтв, Харківським театром юного глядача тощо.

Паралельно з написанням музики до драматичних спектаклів за цей час Володимиром Михайловичем було створено багато музики різних жанрів: опера «Дива дивні» (прем'єра відбулась у місті Дніпропетровськ), інструментальні концерти, симфонії, камерні та хорові твори, кантати та вокальні цикли на вірші Данте, Ахматової, Пушкіна, Чичибабіна, поетів епохи Відродження, твори для дітей, пісні та мюзикли. Його фортепіанні твори виконуються на престижних міжнародних конкурсах: Володимира Крайнева в Харкові, де Концертна п'єса *Ostinato* для фортепіано була обов'язковим твором (III Міжнародний конкурс), пам'яті В. Горовіца в Києві, імені Д. Шостаковича у Москві, імені Е. Гілельса у м. Одесі на III та IV конкурсі з обов'язковим твором на II турі. Також В. М. Птушкін постійно бере участь у виконанні своїх творів в багатьох концертах різних міст країни та за її межами.

З 1993 року композитор почав працювати в Харківському державному інституті мистецтв (нині – Харківському національному університеті мистецтв імені І. П. Котляревського). В тому ж році він одержує звання заслуженого діяча мистецтв України, в 1998 – звання доцента. З 2004 року Володимир Михайлович професор кафедри композиції, а з 2007 – кафедри спеціального фортепіано. 2009 року В. М. Птушкіну присвоєно почесне звання народного артиста України. Наступного – 2010 – він очолює кафедру композиції Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського, а у 2011 році одержує звання професора.

За час роботи в Університеті мистецтв Володимир Михайлович Птушкін викладав такі дисципліни, як спеціальний клас для студентів-композиторів, читання симфонічних партитур, «Інструментознавство», «Мистецтво інструментовки», «Історія оркестрових стилів» (творчість російських композиторів), «Композитор і театр» для студентів композиторської і музикознавчої спеціалізацій, а також з 2002 року – спеціальний клас для студентів фортепіанного факультету і курс лекцій «Сучасний фортепіанний репертуар». Кожний робочий день композитора вирізняється дуже великою напругою і різноманітністю, бо крім роботи в Університеті мистецтв, композиторської діяльності В. М. Птушкін працює викладачем у Харківському музичному училищі, читаючи факультативний курс композиції, в музичній школі № 10.

В педагогічній практиці В. Птушкін керується певними методами роботи, які на різних етапах розвитку учнів (від шкільного віку до університетського) мають свої особливості. У музичній школі головну увагу Володимир Михайлович звертає на виявлення і розвиток творчих здібностей, збагачення музичного слухового багажу, розвиток навичок в музичному втіленні різних образів. Для цього діти вчатьс я імпровізувати та записувати створені мелодії. В училищі продовжується процес, розпочатий на першому етапі навчання, поглиблюються професійні здібності, що згодом приводить учнів до необхідності та бажання одержати професійну композиторську освіту. В консерваторії головним методом роботи Володимира Михайловича є розвиток у студента вміння працювати самостійно, виявити свій індивідуальний стиль. Для досягнення цієї мети кожен студент повинен засвоїти певну програму. Так, наприклад, на першому курсі учні пишуть мініатюри, на другому вивчають форму варіацій, на третьому засвоюють сонатну форму, на четвертому – симфонічну, а на п'ятому курсі студент повинен представити всі форми володіння композиторськими техніками. В безпосередній роботі над студентським твором В. Птушкін приділяє увагу всім елементам музичного матеріалу: образній сфері, тематизму, технічним особливостям, засобам музичної виразності.

При вивченні інструментовки головні вимоги, які композитор ставить перед студентом, – вміння бачити у фортепіанній фактурі оркестрові можливості, а також знати всі особливості, технічні та виразні можливості кожного інструменту оркестру.

Музика композитора звучить в Росії, Польщі, Франції, США, Німеччині, Сербії, Швейцарії, Угорщині, Македонії. Так, у 2000 році відбулось виконання духовної кантати «Salve Regina» на латинський канонічний текст у Ватикані. Багато творів, складених в студентські роки, надалі знайшли свій вихід на концертну сцену. Наприклад, Друга соната, написана на III курсі (1970), потім була видана (1990). Композитор спілкується і співпрацює з багатьма відомими виконавцями, диригентами, художніми колективами. Серед них – народний артист Росії Ігор Гавриш, якому Володимир Михайлович присвятив віолончельний концерт та твір «Ранкові молитви», концертмейстер оркестру Віденської опери Аркадій Вінокуров (скрипка), Сергій Кулаков (з ним композитор зробив Фондовий запис Аль-

тової сонати, присвяченої пам'яті Д. Клебанова), скрипаль Марк Могилевський (Франція), заслужений артист України, піаніст Сергій Полусмяк, народна артистка України, професор, ректор Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського Тетяна Веркіна, заслужений артист України, скрипаль Григорій Куперман; диригенти – заслужені діячі мистецтв України Рашид Нігматуллін, Шаліко Палтаджян, Юрій Янко, народний артист України Микола Дядюра. Серед колективів – Молодіжний академічний симфонічний оркестр «Слобожанський», академічний симфонічний оркестр Національної філармонії України, Академічний симфонічний оркестр Харківської філармонії, Великий дитячий хор Національної радіокомпанії України, Хор «Весняні голоси», Хор Палацу Дитячої та Юнацької творчості «Скворушка», хор школи мистецтв № 3.

Численні авторські концерти, які відбулися останніми роками на різних концертних сценах України, зокрема, в Колонній залі імені М. Лисенка Національної філармонії України, Харківському оперному театрі та в філармонії, свідчать про те, що Володимир Птушкін знаходиться у розквіті своїх творчих сил.

Основні дати життя і творчої діяльності

Володимир Михайлович Птушкін народився в Луганську в 1949 році.
1964 р. – вступив до Луганського музичного училища на фортепіанне відділення в клас К. М. Іванової

1967 р. – початок навчання у Харківському інституті мистецтв на фортепіанному факультеті в класі Р. П. Папкової

1972 р. – закінчує фортепіанний факультет ХІМ

1973 р. – закінчує композиторський факультет ХІМ по класу Д. Клебанова

1974-2002 рр. – керівник музичної частини Харківського російського академічного драматичного театру імені О. С. Пушкіна

З 1993 р. працює в Харківському державному інституті мистецтв імені І. П. Котляревського (нині – Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського) на кафедрі композиції і інструментовки

1993 р. – отримав звання заслуженого діяча мистецтв України

1996 р. – лауреат Всеукраїнського конкурсу ім. В.Косенка

1998 р. – одержав звання доцента

1998 р. – лауреат муніципальної премії імені І. Слатіна

2004 р. – лауреат Міжнародного конкурсу композиторів у Санкт-Петербурзі

2007 р. – лауреат премії «Народне визнання»

2007 р. – лауреат Всеукраїнської премії В. Косенка

2009 р. – присвоєно звання народного артиста України

2010 р. – очолив кафедру композиції та інструментовки Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського (нині – Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського)

2011 р. – присвоєно звання професора

2011 р. – лауреат премії імені Б. М. Лятошинського

Нині працює в Харківському національному університеті мистецтв імені І. П. Котляревського на посаді професора та завідувача кафедри композиції та інструментовки, а також професора кафедри спеціального фортепіано, викладачем в Харківському музичному училищі, в музичній школі № 10.

Композиторська творчість

Композиторський доробок Володимира Птушкіна вирізняється жанровою різноманітністю. В його творчості представлені інструментальні жанри (твори для сольних інструментів, ансамблева і концертна музика), вокально-хорові жанри (камерно-вокальні, кантатно-ораторіальні і хорові твори), сценічна і театральна музика.

*

Фортепіанна музика в творчості В. Птушкіна репрезентується двома групами творів: твори концертного плану і мініатюри. В свою чергу твори для сольних інструментів також представлені різними жанровими різновидами: сонати для фортепіано № 1 (1967), № 2 (1971), № 3 (1981), розгорнуті концертні п'єси («Українське капричіо» (2006), Інтродукція і токато для фортепіано (1991), «Ostinato» для фортепіано (1995), Концертний триптих для фортепіано (1996), «Калейдоскоп» для фортепіано (1995), Імпровізація та бурлеска (2009) та інші), поліфонічні твори (Десять концертних інвенцій для фортепіано (1985)) тощо. Серед фортепіанних мініатюр треба особливо відзначити Експромт для фортепіано «Приношення Берліозу» (2003), цикл п'єс для фортепіано «Фортепіанна музика для дітей» (2003), Вальс-експромт для фортепіано (2006) та багато інших п'єс.

«Українське капричіо» (2006) – це вільна композиція, розділи якої складаються за принципом контрасту. Їх вісім. Така велика кількість розділів вносить риси сюїтності в твір. *Інтродукція і токато для фортепіано* (1991) також має риси сюїтності. Насамперед це стосується образної сфери. Так, основний розділ Інтродукції носить лірико-романтичний характер. На це вказує, до речі, і темпова ремарка *Moderato sonanto*. Токато (*Poco Vivace*) знаходиться в іншому образному світі – світу скерцозності. В передостанньому розділі твору знову звучить тема інтродукції, що створює ефект тематичної арки. Замість коди автор проводить тему токати. Взагалі сюїтність є ключовою ознакою композиторського методу і творчого мислення В. М. Птушкіна.

За принципом контрасту будується і *Концертний триптих для фортепіано* (1996). Твір складається з 3-х частин. Контраст утворюється

не тільки завдяки образному плану, але й на рівні жанру і стилістики. Так, перша частина (*Пассакалія*) написана у формі поліфонічних варіацій; композитор спирається в ній на барочну стилістику. Друга частина (*Хор*) переключає слухача в іншу сферу – сферу вокальної музики; поліфонічний склад першої частини поступається акордовому. Завдяки цьому змінюється і стилістика. Третя частина (*Рух*) відноситься до сфери моторики, на що вказує токатний склад музичного матеріалу і характерний для цього складу швидкий темп. Відзначимо, що композитор тільки першій частині дає жанрову назву, а далі вказує лише на тип образності, змісту і розвитку музичного матеріалу. Так, у другій частині – це скоріше вказівка на тип фактури, а у третій частині – на токатний тип руху. Яскравий музичний матеріал, звернення до різних стилістичних сфер створює ігрове підґрунтя в образно-смысловому рішенні твору, надають цій п'єсі концертного характеру.

Два розділи «*Ostinato*» для *фортепіано* (1995) мають різну образно-жанрову природу: *Allegro molto* – моторну і *Meno mosso* – ліричну. Незважаючи на назву «*Ostinato*», яка передбачає повторність, стійкість музичного тексту, композитор створює розгорнуту п'єсу з дуже динамічним, яскравим внутрішнім змістом.

В творах, написаних для одного інструмента – фортепіано, – виявився талант Птушкіна як майстра інструментовки. Зокрема, в «*Українському капричіо*» композитор використовує тембральні можливості фортепіано, імітуючи в розділі *L'istesso tempo* звучання українського інструменту – цимбалів, специфічні прийоми гри на ньому (репетиції на одному звуці з постійним зростанням темпу), надаючи цій концертній віртуозній п'єсі національного колориту. Окрім цього в *Капричіо* відтворюється звучання ще одного інструменту – класичного – литавр, його регістрові та ритмічні особливості (рух T-D в басовому голосі рівними тривалостями в низькому регістрі), що збагачує і насичує звучання фортепіано.

Розглянувши далеко не повний перелік фортепіанних творів концертного плану, не важко помітити, що всі вони орієнтовані на віртуозне, майстерне володіння технікою фортепіано виконавцем. Це стосується і «*Українського капричіо*» для фортепіано, й «*Інтродукції і то*

кати для фортепіано», і «*Ostinato*» для фортепіано. Останні твори були обов'язковими на Міжнародних конкурсах. Так, «Українське капричіо» написано спеціально для III Міжнародного конкурсу піаністів імені Еміля Гіллельса (2006) як обов'язковий твір II туру; «Інтродукція і токато», «*Ostinato*», «Імпровізація та бурлеска» були обов'язковими на Міжнародних конкурсах піаністів Володимира Крайнева.

Фортепіанні твори другої групи мають іншу природу. Вони розраховані на камерність, простоту викладу, наочність змісту, зримість образів. Так, експромт для фортепіано «Приношення Берліозу» і Вальс-експромт – це п'єси в традиційному романтичному дусі. Сама назва «Приношення Берліозу» відсилає до романтичної сфери. Це стосується як образного строю твору, так і музичного оформлення: для п'єси характерна програмність, сюжетність. Як відомо, і сам Берліоз був прихильником програмного принципу композиції. Навпаки, Вальс-експромт відрізняється своєю прозорістю. В цьому творі поєднуються два жанри: експромт, для якого притаманна швидкоплинність образів, схвильованість характеру, і вальс. Вальс обумовлює особливості викладу матеріалу, надає легкості й танцювальності музиці, зумовлює прості періодичні структури.

Цикл п'єс «Фортепіанна музика для дітей» утворює низку яскравих образів, які змінюють один одного ніби в калейдоскопі, що зближує його з театральними творами композитора. Тут є і яскрава транскрипція на теми з мюзиклу «Ну, Гулівер», і меланхолійна за характером «Посумуємо», і веселі п'єси у народному дусі – «Балалайки» та «Коломийка», характеристична «Надоїдлива муха» і багато інших.

Незалежно від призначення (концертні, камерні) всі фортепіанні твори відрізняються неповторністю, але й в той же час їх об'єднує яскравість образів, майстерне володіння інструментом, різноманітність стилістики, несподіваність тембрового рішення.

*

Концертний жанр характеризує різноплановість образів і рішень: «Театральна сюїта» для фортепіано з оркестром, *Concerto-buffo* для скрипки, фортепіано і камерного оркестру, Концертні варіації на теми М. Глинки для фортепіано в 4 руки і оркестру, «Гоголь-сюїта»

для фортепіано і камерного оркестру, два концерти для віолончелі з оркестром, два концерти для скрипки з оркестром, концерт для фортепіано з оркестром.

Яскрава театральність притаманна «*Concerto-buffo*» для скрипки і фортепіано з оркестром, створеному у 1996 році на замовлення французьких музикантів – Олександра Брусиловського (скрипка) та С'юзен Кім (фортепіано). Сама назва апелює до двох різних жанрів: інструментального концерту та опери-*buffa*. Звернення до інструментального концерту обумовлює тип оркестрового письма, опери-*buffa* – особливості стилістики. Великого значення набуває метод пародіювання, завдяки чому відбувається перерозподіл значущості образних сфер: зниження високих образів, перебільшення танцювально-ігрових, і як підсумок – гротесковість. Ліричні образи трансформуються, їм притаманні риси м'якого гумору. Твір написаний у 3-частинній формі. Перша частина концентрує основні принципи композиційного письма, якими керується композитор і в наступних частинах. Завдяки великій кількості різнохарактерних епізодів, вона набуває рис сюїти і стає схожою на «виставу». Частина починається сольним вступом скрипки (*Maestoso rubato*), який переходить в комічний розділ *Allegro giocoso* з характерним ритмічним *ostinato* оркестру. Цей розділ вирізняється своєю віртуозністю, динамічністю, різноманітністю використаних технічних прийомів. Відверта пародійність притаманна наступному розділу – лірико-скерцозному *Allegretto*. На перший план виходить «оперний» діалог солюючої скрипки і кларнета, але легкий ритм супроводу в дусі галопу знижує високий тон музики. В наступному розділі – *Sostenuto* – вводяться нові сольні тембри: квартові інтонації дуету труб і валторн, стакатні репліки флейти і кларнету, чеканий ритм ударних, фортепіано. Новий епізод *Sostenuto meno* продовжує пародійну лінію. Завершує першу частину розділ *Allegro*, який нагадує яскраві фінали комічних опер. Проте, при всій калейдоскопічності «*Concerto-buffo*», його характерною рисою є стилістична єдність, що обумовлена жанром концерту.

Концерт для віолончелі з оркестром № 2 (1985) відзначений майстерним володінням стилістичними прийомами письма. Це одночастинна композиція поемного типу з рисами репризності. Проте, не дивля-

чись на одночастинність твору, в ньому чітко визначені розділи форми. Так, в концерті можна виділити три великих розділи. Перший розділ має фантазійний, романтичний характер, другий – знаходиться в іншій образній сфері: це повільний, глибокий роздум, побудований на інтонаціях українських плачів. Третій розділ контрастує з попереднім і вирізняється скерцозним характером. Після нього йде виразна сольна каденція, яка приводить до коди світлого катарсичного характеру. В створенні такого образного забарвлення велику роль виконує використана в коді челеста, яка символізує світле, божественне начало. В основу концерту покладено принцип наскрізної драматургії. Основним методом розвитку в цьому творі стає постійне тиражування сигнальної інтонації головної теми у пунктирному ритмі. Це надає концерту риси монотематичності. Такий принцип – тиражування однієї інтонації – можна знайти у творчості Б. Чайковського (зокрема, у його фортепіанному концерті), якому, до речі, композитор показував свій твір. Ця інтонація в процесі розвитку розширюється (від квінти до сексти, септими), надаючи музиці напруженість експресії. Експресивність додатково підкреслюється загальним декламаційним характером мелодики теми. Образний зміст головної теми змінюється у різних розділах форми. Вона подається то в ліричному, задумливому плані, то виростає до рівня героїки, фатально-трагічного пафосу. Такий принцип розвитку тематичної інтонації відсилає, з одного боку, до барочних традицій, з іншого – до традицій музики ХХ століття, зокрема, Д. Шостаковича, і підсилює загальний експресивний тон музики.

Віолончель виступає з тематичним матеріалом, а оркестр скоріше виконує функцію доповнення, не випадково в партії оркестру переважають загальні форми руху, суто акомпануючі фігури. В концерті переосмислюється традиційна двоплановість оркестру (оркестр – соліст) у бік абсолютного домінування соліста. Таке переосмислення продиктоване присвятою: видатному віолончелісту сучасності, народному артисту Росії Ігорю Гавришу.

*

Вокальна музика В. Птушкіна представлена декількома різновидами: від камерно-вокальної (пісні, романси, вокальні цикли для голосу

і фортепіано), вокально-інструментальної (Моносимфонія «Сповідь» на вірші Б. Чичибабіна у 6-ти частинах для мецо-сопрано (баритона) соло, кларнету, віолончелі, фортепіано) до кантатно-ораторіальної і хорової.

Великим образним діапазоном виділяються **камерно-вокальні** твори композитора: філософська лінія представлена такими циклами, як «Дорога» на вірші Г. Аполлінера, «*Полночные песни*» на вірші Г. Ахматової в 6-ти частинах, трагедійна – в циклі «*Вірую*» на вірші С. Сапеляка, любовно-лірична – в циклі «*Щасливі мої листи...*» на тексти листів Івана Мазепи до Матрони Кочубеївни, а веселий дитячий світ – в яскравому вокальному циклі «*Забавні картинки*» на вірші французьких поетів.

Цикл на вірші Ахматової був написаний в процесі творчого змагання В. Птушкіна і В. Бібіка. Але на відміну від більш простих за змістом віршів в циклі Бібіка, В. Птушкін взяв за основу досить складні вірші поетеси, серед яких «Предвесенняя элегия», «Первое предупреждение», «И, наконец, ты слово произнес», «Ночное посещение», які розкривають символічну тему задзеркалля. Гармонічна мова твору споріднена з музикою пізнього Скрябіна. Як і в багатьох камерно-вокальних творах, у циклі «*Полночные песни*» фортепіано грає значну роль у розкритті тонкого психологізму образів. Твір був написаний дуже швидко. Прем'єра відбулася в Києві. Цикл прозвучав у виконанні Т. Веркіної (сопрано) і В. Птушкіна (фортепіано).

*

Вокально-хорові твори Птушкіна мають широкий спектр образних сфер: від ліричної до трагедійної і філософської. Так, кантата «*Весняні пасторалі*» відтворює тему звернення до природи, гармонії життя. Вона була написана в період дуже складних подій в житті країни 1990-х років. Саме цим твором композитор спробував протиставити суворій дійсності чистоту, гармонію. Ці образи композитор знайшов у поезії доби Відродження. Кантата написана на вірші Мікеланджело, Ремі Белло, П'єра де Ронсара, Лопе де Вега. Твір має три редакції. Перша написана для дитячого хору, квартету труб, ударних і органу. Друга – для дитячого хору, квартету труб і симфонічного оркестру¹. Третя редакція перероблена для мішаного хору (1995).

¹ В цьому варіанті твір був записаний у фонд Національного радіо.

Духовна кантата «*Salve Regina*» написана для дитячого хору і симфонічного оркестру на латинський канонічний текст. Це молитовне благання до Святої Диви Марії. Звернення до молитви зумовило характер твору: він вирізняється світлим, «божественним» колоритом. За жанровими ознаками його можна співставити з такими творами як *Stabat Mater*, *Salve Regina* Перголезі. Цей твір отримав визнання західноєвропейського світу – у 2000 році він виконувався Муніципальним хором м. Туріна у Ватикані.

Особливе значення не тільки в творчості В. М. Птушкіна, але й культурному житті країни має створений в 2002 році «Український реквієм». Він присвячений пам'яті жертв трагедій ХХ століття – Голодомору 1932-1933, Бабиного Яру і Чорнобиля. «Реквієм» створено на вірші поета, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка Степана Сапеляка. В «Українському Реквіємі» органічно з'єдналися різні музичні інтонації: українського фольклору та узагальнені інтонації високих трагедійних жанрів європейської музики. Прониклива музика Птушкіна і емоційні вірші Сапеляка яскраво розкрили національно-філософську спрямованість цього твору. Страждання українського народу розкриваються в дев'яти частинах, з яких складається твір: «Пролог», «Голос 33-го», «Покутній тропар», «Голосіння», «Бабин Яр», «Герніка Чорнобиля», «Б'ють дзвони», «Голос віри», «Епілог». Наскрізна драматургія «Реквієму» допомагає послідовно розкрити значення цих трагедій, де кожна наступна частина загострює трагізм попередньої. Емоційна напруга зростає від частини до частини. Ключовими віхами цього процесу є четверта і п'ята частини («Голосіння», «Бабин Яр»), які приводять до трагічної кульмінації, що припадає на в сьому частину «Б'ють дзвони». Ця частина має символічне значення: з одного боку вона асоціюється з трагічним набатом, а з другої – є знаком духовного очищення. Невипадково розв'язка цієї лінії припадає на восьму частину – молитву «Голос віри». Можна провести паралель із Credo, що є складовою католицької меси. У Реквіємі Птушкіна «Вірую» набуває широкого гуманістичного сенсу – це віра в очищення, у духовний розквіт народу.

Як і у всіх інструментальних творах, Птушкін проявляє свою майстерність інструментовки. У «Реквіємі» використано великий склад

виконавців (струнна група, ударні і фортепіано, мішаний хор, солісти – мецо-сопрано, баритон і читець). Звертає на себе увагу психологічне трактування тембрів ударних і фортепіано (набат), антифонне звучання хорів, поліфонічне поєднання драматургічних шарів.

Прем'єра твору відбулась у Харкові в 2002 році; потім він виконувався у Києві, Чернігові, Полтаві.

Вагомий внесок зроблено композитором в створенні музики для дітей. Одним з найяскравіших дитячих творів є хоровий цикл «*В стране Вообразилии*». Цей твір входить до репертуару багатьох хорових колективів і ансамблів, серед яких – Великий дитячий хор Національної телерадіокомпанії України (керівник – Т. Копилова), харківські хорові колективи: «Скворушка» (керівник – Ю. Іванова), «Весняні голоси» (керівник – С. Прокопов). Цей хоровий цикл написаний на вірші І. Токмакової, Р. Сефа, І. Масао, О. Дриза, В. Берестова, Б. Заходера. Основою для назви циклу стала однойменна збірка віршів Б. Заходера, до поезії якого композитор звернувся в двох останніх піснях. В циклі послідовно розкривається ідея про невичерпність дитячої фантазії. Кожна з 11 пісень відображає різні моменти життя дитини. Перша малює чудову країну Вообразилію, де всі речі співають, танцюють. Все це передається через повільний вальс. Друга пісня «Дивна річ» на вірші Р. Сефа переносить зовсім в інший світ. Її зміст: дивно, коли про шевця говорять, що він митець, а посередній митець порівнюється з шевцем. Цей маленький філософський роздум має дуже глибокий зміст. Пісня складається з 2-х куплетів зі вступом і закінченням. Завершується твір на квінтовій питальній інтонації, що дає можливість слухачеві самому відповісти на питання, поставлене у пісні.

Два подальших номери – «Мішок пісень» на вірші І. Масао і «Зернятко» на вірші І. Токмакової – просвітлюють колорит. Їх об'єднує тема природи.

Пісня «Енік-Бенік мріє» на вірші О. Дриза повертає слухача до світу дитячої фантазії. Цей номер виявляє тональну, ритмічну єдність з попередніми.

Дитячі роки

Разом із мамою (1952 р.)

Під час роботи

Композиторське «тріо»: С. Мамонов, В. Птушкін, В. Бібік

В. Птушкін та М. Скорик

Великий дитячий хор Українського радіо
На передньому плані: художній керівник хору Т. Копилова та В. Птушкін

В. Птушкін із композитором І. Карабицем (1999 р.)

Диригент І. Палкін, композитори М. Стецюн, О. Костін,
скрипаль Г. Куперман і композитор В. Птушкін (1999 р.)

Концерт хорової музики
На передньому плані: Н. Лагутіна, С. Прокопов, В. Птушкін, Ю. Іванова

Концерт Молодіжного симфонічного оркестру «Слобожанський»
В. Птушкін із диригентом Р. Нігматулліним (2000 р.)

Перше виконання циклу «В тиші вечірній»

І. Єрьоменко (віолончель), В. Птушкін (фортепіано), Т. Веркіна (вокал) (2004 р.)

Під час концерту

В. Птушкін зі студентами-музикознавцями

Разом із випускницею О. Похило

«Союз митців»: І. Гавриш, Л. Дичко, Г. Степанченко, В. Птушкін, І. Сикорська, В. Кузик

Композитори М. Стецон, М. Скорик, В. Птушкін, В. Мужчиль

Привітання композитора (вистава «Королівські ігри»)

Дитяча філармонія м. Кривий Ріг. Після вистави «Ну, Гулівер»

Вручення В. Птушкіну посвідчення Народного артиста України президентом України В. Ющенком (2009 р.)

Композитори В. Птушкін та Г. Сасько в Олександрівському костьолі м. Києва після концерту (2009 р.)

Підготовка до концерту. Народний артист Росії Ігор Гавриш та Володимир Птушкін (2009 р.)

Робота з диригентом
К. Гейфорд (Велика Британія) та В. Птушкін

Авторський концерт у Полтаві (грудень 2010 р.)
Народні артисти України – Г. Юрченко, Г. Абаджян, Т. Веркіна, В. Птушкін,
заслужений діяч мистецтв України Ш. Палтаджян

У музеї-квартирі Б. М. Лятошинського (лютий, 2011 р.)

«Собака» на вірші Р. Сефа і «Пудель» на вірші В. Берестова присвячуються тваринам. Вони створюють свій маленький цикл, що контрастує попереднім пісням, але й самі пісні контрастують між собою. Після ліричного «Еніка-Беніка» пісня «Собака» відрізняється своїм бурхливим рухом в розмірі 6/8, що імітує біг вуличного собаки. В наступній пісні перед слухачем з'являється домашній манерний пес, який танцює вальс.

Від усіх номерів відокремлюється пісня «Жив-був король» на вірші Р. Сефа. Характерною ознакою образу в цьому номері є маршевість, помпезність. Ідея пісні – щастя не купиш за гроші.

Дев'ятий номер – «Викрадення Місяця» на вірші В. Берестова – контрастує з попереднім і знову повертає в дивовижний світ фантазій. Тематично вона пов'язана з 1, 3, 5, 6-ю піснями.

Наступна пісня «Приємна зустріч» на вірші Б. Заходера перекликається своїм філософським підтекстом з піснею «Жив був король». Цей номер носить моторний характер, має рухливий тональний план і яскраву театральність.

Остання пісня – «В моїй Вообразілії» – являє собою підсумок усієї музичної подорожі. Звучить спокійно і стверджено, в акордовій фактурі, в тональності D-dur.

В цілому хоровий цикл «В країні Вообразілії» відмічений мелодійним багатством, яскравою гармонічною мовою, театральністю, несподіваністю драматургічних рішень. Тематичний зв'язок пісень створює ефект арок, що скріплюють в єдине ціле увесь цикл.

*

Камерно-інструментальні твори В. Птушкіна представлені дуже широко. Серед них можна виділити Сонату для скрипки з фортепіано (1976), Сонату для альту і фортепіано пам'яті Д. Клебанова у 2-х частинах (1995), Partita quasi burlesque у 5-ти частинах для флейти, гобоя, кларнета, валторни та фагота (1995), Сонату для кларнета і фортепіано (2003) та інші.

Соната для скрипки з фортепіано демонструє принцип монотематичного розвитку. Твір складається з трьох частин: Речитатив, Хорал, Бурлеска. Перша частина за патетичним характером, специфічними засобами виразності, типом музичної мови (зокрема, гнучкої експресивної

мелодики, тонкого гармонічного колориту), трактуванням інструментів наближається до романтичної стилістики. В основу розвитку головної теми покладено принцип ядра і розгортання, який поширюється на усі рівні організації музичного цілого: тема виростає з одного інтонаційного ядра, вся звукова тканина першої частини – із головної теми. Ядро складається з двох елементів: низхідної секундової інтонації та висхідного руху широкими інтервалами. В процесі розвитку головна поспівка стискується або розширюється: ритміка поступово стає дрібнішою, що надає музиці експресивних рис. В розділі *Più mosso* початкова інтонація зберігається, перетворюючись у «вічний рух» завдяки безперервному розгортанню і токатно-ударному характеру фортепіано. Наскрізна лінія розвитку веде до кульмінації, де «царює» солююче фортепіано (*Appassionato*). Щільна фактура, «могутні» акорди сприяють «оркестровому» звучанню цього інструменту. Після кульмінаційного розділу музика обривається. Реприза звучить як епілог. В ній залишається тільки третє проведення теми.

Друга частина інтонаційно пов'язана з попередньою – в основі теми лежить та ж сама вихідна інтонація, але в оберненні. Вона висвітлюється в іншій жанровій сфері – сфері хоралу. Цей жанр пов'язаний з ідеєю незмінності, стійкості першообразу. Хорал звучить у фортепіано; на нього «нанизується» виразний речитатив скрипки. Незмінності хоралу відповідає застосована Птушкіним у Сонаті широко трактована остинатність, що виникає через утриманий ритм. Завдяки цьому первинний образ не знає значної трансформації.

Третя частина – написана в складній тричастинній формі з епізодом – об'єднує інтонації двох попередніх, що надає їй синтетичного характеру. В ній можна знайти й інтонації теми першої та другої частин (епізод, реприза, каденція), і хорал (епізод), і прийоми розширення-стискання теми. Танцювально-ігровий настрій цілком відповідає назві частини – Бурлеска. Чергування прийомів *arco* та *pizzicato* додатково підкреслює ігровий модус. В третій частині можна зустріти приклади узагальнення на рівні традиції – композитор свідомо звертається до творчості композиторів ХХ століття. Низхідні мотиви відсилають до Віолончельного концерту Д. Шостаковича. Кода завдяки ритмічному збільшенню головної теми та загальному уповільненню часу нагадує медитативні фінали А. Шнітке.

Значне місце в творчості Володимира Птушкіна має жанр **симфонічної музики** в різних його проявах: Скерцино для камерного оркестру (1967), «Вітальна увертюра» для симфонічного оркестру (1978), Симфонія № 1 «Камерна» для вокально-інструментального складу (баритон соло, струнні, флейта, валторна, фортепіано, ударні) на вірші Ю. Левітанського (1980), Концерт для симфонічного оркестру (1992), Симфонічні варіації для оркестру та дитячого (жіночого) хору «Присвята Перселу» (2000), Сюїта з музики до комедії Ж.-Б. Мольєра «Міщанин-дворянин» у 8-ми частинах (2002), Сюїта з музики до комедії В. Шекспіра «Віндзорські насмішниці» (2002).

У *Симфонії № 1* композитор звертається до традицій вокальної симфонії ХХ століття, зокрема, Д. Шостаковича. В цьому творі використано вірші відомого радянського письменника Ю. Левітанського. Симфонія розкриває тему людського буття, що поміщено у соціальний контекст. Перша частина – «Календар» має символічне значення. Вона відображає швидкоплинність життя людини, акцентуючи, проте, відчуття вдячності та надії. Друга частина – «Повітряні замки» – це своєрідне скерцо, що вводить в іншу образну сферу – світ людських мрій. Вона пронизана прихованою іронією. Музика, відповідаючи особливостям поетичної мови, насиченої алітераціями, характеризується опуклістю, майже «візуальністю»; головна роль відводиться сфері ритму. В наступній частині («Спроба оправдання») розкривається драма людини, яка постійно «розривається» між особистим і суспільним життям. У жанровому відношенні вона також вирішена як скерцо. У четвертій («Все вужче коло друзів») композитор малює картину втрати близьких, друзів. Музика насичена інтонаціями болю, жалоби. П'ята частина «Борг» («Все плачу, плачу, розплатитися не могу») висвітлює тему обов'язків у широкому значенні цього слова, які своєю вагомістю та нескінченним потоком перетворюють людину на одвічного боржника. Шоста частина – фінал – має символічну назву «Вибір». Головна ідея – кожний вибирає шлях свого життя для себе й по собі.

Створивши масштабну шестичастинну композицію, В. Птушкін максимально загострив протиріччя соціального та духовного життя людини.

В жанровому відношенні цей твір має одночасно ознаки і симфонії, і камерної кантати. Симфонії відповідає філософічна глибина концепції, наявність усіх необхідних складових сонатно-симфонічного циклу, що розкривають всесвіт людського буття у смислового (agens – спрямована діяльність, ludens – гра, вирішена як гра соціальна, meditatio – міркування, оцінка сенсу власного життя, communitio – соціальна позиція) та жанровому (allegro, скерцо, повільно-споглядальна частина, фінал) аспектах. Як камерна кантата твір представлений низкою вокально-хорових номерів, що послідовно розкривають його зміст.

Доля Першої симфонії В. Птушкіна виявилася складною, цілком відповідаючи її змістовному наповненню. Головні зауваження колеґ-композиторів стосувалися передусім емоційного забарвлення віршів, що їх композитор поклав у основу твору: колеґи вбачали у них «індивідуалістичний дух», «неясність в тексті», «відсутність оптимізму», «гражданственности». Проте оцінка музикознавців була більш обнадійливою. Так, головний рецензент – прекрасний музикознавець О. Гусарова, характеризуючи симфонію, відзначила, що музика значно підняла рівень тексту у відтворенні композитором особистісної філософії Юрія Левітанського. В наш час, коли події минулого вже отримали більш-менш цілісне осмислення, твір Птушкіна набуває актуальності та злободенності.

Тричастинний *Концерт для симфонічного оркестру* вирізняється своєю яскравістю і майстерністю використання стилістичних прийомів. В основі першої частини («Сонатина») лежать дві контрастні теми, які символізують різні музичні епохи. Головна відтворює усю складність, динамічність сучасності за допомогою використання терпких гармоній, експресивного характеру; побічна – в дусі Моцарта, навпаки, звертає до сфери галантності, класичної вишуканості. Тема з варіаціями (друга частина) вводить слухача в світ лірики: музика насичена тонкою поетикою романтичного почуття. Особливе значення має друга варіація (*Comodo giocoso*). Вона носить скерцозний характер і виконує функцію відсутньої в концерті третьої ігрової частини. Варіації вирізняються яскравістю тембрової палітри, майстерністю гри інструментальними фарбами. Фінал («Токата») розкриває тему народності: в ньому переплітаються танцювальні, пісенні слов'янські інтонації, що відтворюють різні грані у бутті народу.

Значний внесок Володимиром Птушкіним зроблено в жанр **театральної музики**: ним написано музику більше ніж до тридцяти драматичних вистав. Композитор співпрацював із драматичними театрами різних міст України та близького зарубіжжя: Чернігова («Пригоди Бартеші» Б. Утенкова, 1977), Кіровограда («Кажі твоє ім'я, солдате» С. Вертінського, 1978), Маріуполя («Дикий капітан» Ю. Смуула, 1979). Найбільшу кількість творів написано для Харківського російського драматичного театру імені О. Пушкіна, в якому композитор працював протягом багатьох років. Серед найпопулярніших вистав – «Ну, Гулівер» М. Ентіна (1982), «Актер, король и Соломон» Г. Горіна (1992), «Мещанин во дворянстве» Ж.-Б. Мольєра (1998), «Королевские игры» Г. Горіна (1998), «Хитроумная влюбленная» Лопе де Вега (1999), «Последняя жертва» О. Островського (1999), «Виндзорские проказницы» В. Шекспіра (2000).

Головним принципом у роботі з музикою до вистав є детальна робота над музичними характеристиками головних героїв, висвітленням психологічного підґрунтя кожної події сюжету. Деякі музичні теми та окремі фрагменти вийшли за межі драматичних вистав і отримали нове життя в інструментальних та вокальних творах. Так з'явилися сюїти для фортепіано в 4 руки: з музики до комедій Ж.-Б. Мольєра «Мещанин-дворянин» (2000) та В. Шекспіра «Віндзорські пересмішниці» (2001), «Гулівер» (1995); оркестрові сюїти: з музики до комедій Ж.-Б. Мольєра «Міщанин-дворянин» у 8-ми частинах (2002), В. Шекспіра «Віндзорські насмішниці» (2002); Чотири п'єси для ансамблю скрипалів та фортепіано: «Піднесене і земне», «Гойдалка», «Вокаліз», «Бренфордська відьма» (2001); Дві пісні зі спектаклю «Межа можливого» на вірші Р. Левіна – «В гостях у Вічності», «Признання», «Лист у невідомість» на вірші М. Ентіна зі спектаклю «Відпустка за пораненням» для середнього голосу і фортепіано та ін.

Перелік творів

Сценічні твори

1. Мюзикл для дітей «Солдат и Настенька» (лібр. Б. Брєєва, Ю. Проданова), 2 дії (1980)².
2. Мюзикл для дітей та дорослих «Ну, Гулівер!» (лібр. М. Ентіна за романом Дж. Ф. Свіфта), 2 дії (1982)³.
3. Мюзикл для дітей молодшого віку «Пригоди Бартеші» (лібр. Б. Утенкова, О. Філатова), 2 дії (1983)⁴.
4. Музична казка «У лукомор'я дуб зелений» для дітей 8-12 років (лібр. М. Ентіна за казками О. Пушкіна), 2 частини (1983). – К. : Музична Україна, 1984 (1 видання), 1987 (2 видання)⁵.
5. Опера-дійство «Дива дивні» (лібр. М. Ентіна за казками О. Пушкіна), 2 дії з Прологом (1988)⁶.

Кантатно-ораторіальні та вокально-інструментальні твори

1. Кантата «Пісні революції» у 4-х частинах на вірші Є. Євтушенко (для хору хлопчиків, баритону, дисканту, симфонічного оркестру; 1985).
2. Камерна кантата у 4-х частинах «В ім'я пані Любові» на вірші Данте (для баритону, клавесину, фортепіано та ударних; 1990).
3. Кантата «Весняні пасторалі» на вірші поетів Відродження (для дитячого хору, сопрано, квартету труб та симфонічного оркестру; 1991).
4. Духовна кантата «Salve Regina» для дитячого хору та симфонічного оркестру (або органу) на латинський канонічний текст в 6-ти частинах (1996)⁷.
5. Моносимфонія «Сповідь» на вірші Б. Чичибабіна у 6-ти частинах (для мецо-сопрано (баритона) соло, кларнета, віолончелі, фортепіано; 1996)⁸.

² Постановлено у Харківському російському академічному драматичному театрі ім. О. Пушкіна.

³ Постановлено у Харківському російському академічному драматичному театрі ім. О. Пушкіна (1982) та Театрі юного глядача (м. Тбілісі).

⁴ Поставлено у Чернігівському драматичному театрі (1983).

⁵ Поставлено у Харківській середній спеціальній музичній школі (1986).

⁶ Поставлено у Дніпропетровському театрі опери і балету (1992).

* Твори, позначені зірочкою, входять до фонду Національного радіо.

⁷ Виконувалися у Харкові, Києві, Ватикані.

⁸ Прозвучала у виконанні Т. Веркіної, С. Низькодуба, В. Возної та автора у 1996.

Хорові твори

1. «Купальські пісні» для мішаного хору а cappella на народні тексти (1971).
2. *Вокально-хоровий цикл «В стране Вообразия» на вірші сучасних поетів для дитячого хору та фортепіано (1987-1988).
3. «Нова казка», «Добрі сни» на вірші О. Філатова для дитячого хору і фортепіано // Веселі голоси: Збірка. – К. : Музична Україна, 1989.
4. *«Кіт на млині» на вірші М. Карема для дитячого хору.
5. «Я вдоволений» на вірші М. Карема для соліста (дисканта), дитячого хору і фортепіано.
6. «Радість» на вірші М. Карема для дитячого хору і фортепіано.
7. «А нам уже пора» на вірші М. Ентіна для дитячого хору⁹.
8. «Дивний слон» на вірші І. Мазніна на для дитячого хору і фортепіано¹⁰.
9. «Веселе інтермецо» для дитячого хору і фортепіано (1997).
10. «Автограф» для дитячого (жіночого) хору з органом (фортепіано) (1998).

Твори для голосу і фортепіано

Вокальні цикли:

1. *Чотири українські пісні на вірші Т. Шевченка та народні для сопрано і фортепіано (1970) // Романси українських радянських композиторів : Збірка. Вип. 2. – К. : «Музична Україна», 1972.
2. «Чотири вірші Маяковського» для баритону та фортепіано (1970).
3. «Дорога» на вірші Г. Аполлінера для мецо-сопрано і фортепіано (1971).
4. «Забавні картинки» на вірші французьких поетів для сопрано і фортепіано (1983).
5. «Полночные песни» на вірші Г. Ахматової в 6-ти частинах (для мецо-сопрано і фортепіано) (1986).
6. *«Вірую» на вірші С. Сапеляка для мецо-сопрано і фортепіано (1993)¹¹.
7. «Нічна музика» на вірші Н. Ленау для жіночого та чоловічого голосу та фортепіано (1995).
8. «Щасливі мої листи...» на тексти листів Івана Мазепи до Матрони Кочубеївни (1998).
9. «В тиші вечірній» на вірші О. Романовського (2003).

⁹ Диплом на Міжнародному конкурсі ім. В. Косенка (1996).

¹⁰ IV премія на Міжнародному конкурсі ім. В. Косенка (1996).

¹¹ Приз Мар'яна Коца на фестивалі, присвяченому Голодомору (1993).

Романси і пісні:

1. *«І знову в серцях ми гартуємо сталь» на вірші М. Сингаївського. – К. : Музична Україна, 1985¹².
2. «Світи, світи, місяченьку» для низького голосу і фортепіано.
3. Дві пісні зі спектаклю «Если...» для середнього голосу і фортепіано.
4. «Лист у невідомість» на вірші М. Ентіна зі спектаклю «Відпустка за пораненням» для середнього голосу і фортепіано.
5. «Диво-дзеркало» на вірші М. Карема.
6. «Пастушок» на вірші Г. Гейне для середнього голосу і фортепіано.
7. *«Срібний човен» на вірші М. Сингаївського для баритону і фортепіано (оркестру).
8. «Посміхнися незнайомцю» на вірші М. Ентіна для баритону і фортепіано.
9. «Поклич мене до себе» на вірші Е. Дранікова для мецо-сопрано (баритону).
10. Дві пісні зі спектаклю «Межа можливого» на вірші Р. Левіна – «Угостях у Вічності», «Признання».
11. «Під музику вітру» на вірші В. Орлова // Музика, 1991. – № 6.
12. «Храни мене, мой талисман» на вірші О. Пушкіна для низького голосу і фортепіано.
13. «Здравствуйте, Клавдія Ивановна» на вірші М. Ентіна (1996)¹³.
14. «Земляки» на вірші М. Ентіна (1996)¹⁴.

Ансамблеві твори

1. «Вічний рух» для ансамблю скрипалів та фортепіано (1967).
2. Струнний квартет у 3-х частинах (1968).
3. Романс пам'яті Д. Шостаковича для ансамблю скрипалів і фортепіано (1976) // Скрипкові ансамблі. Вип. 5. – К. : «Музична Україна», 1988.
4. *Соната для скрипки з фортепіано (1976). – К. : Музична Україна, 1988.
5. Partita quasi burleska у 5-ти частинах для флейти, гобоя, кларнета, валторни та фагота (1995).
6. *Соната для альту і фортепіано пам'яті Д. Клебанова у 2-х частинах (1995).
7. Чотири п'єси для ансамблю скрипалів та фортепіано: «Піднесене і земне», «Гойдалка», «Вокаліз», «Бренфордська відьма» (2001).

¹² Друге місце на Республіканському конкурсі композиторів (1979).

¹³ Твір написано для концерту, присвяченому 90-річчю К. Шульженко.

¹⁴ Твір написано з нагоди відкриття Міжнародного клубу відомих земляків у Харкові.

8. Соната для кларнету та фортепіано (2003).
9. Іронічні варіації для кларнету та фортепіано на тему Й. Гайдна (2009).

Твори для оркестру

1. Скерцино для камерного оркестру (1967).
2. «Вітальна увертюра» для парного симфонічного оркестру (1978)¹⁵.
3. Симфонія № 1 «Камерна» для вокально-інструментального складу (баритон соло, струнні, флейта, валторна, фортепіано, ударні) (1980).
4. Концерт для симфонічного оркестру (1992)¹⁶.
5. Симфонічні варіації для оркестру та дитячого (жіночого) хору «Присвята Перселу» (2000).
6. Сюїта з музики до комедії Ж.-Б. Мольєра «Міщанин-дворянин» у 8-ми частинах (2002).
7. Сюїта з музики до комедії В. Шекспіра «Віндзорські насмішниці» (2002).

Інструментальні концерти

1. Концерт № 1 для віолончелі з камерним оркестром у 3-х частинах (1970).
2. Концерт № 2 для віолончелі з симфонічним оркестром (1985).
3. Транскрипція «Теми з варіаціями» В. Моцарта для струнних і фортепіано соло в 4 руки (1992).
4. «Театральна сюїта» для фортепіано з оркестром (1993)¹⁷.
5. Концерт для скрипки з оркестром (1996).
6. Concerto-buffo для скрипки і фортепіано з оркестром (1996).
7. «Гоголь-сюїта» для фортепіано з оркестром (1999)¹⁸.
8. Концертні варіації на теми М. Глінки для фортепіано в 4 руки і оркестру (2002).
9. Концерт-симфонія для фортепіано і віолончелі з оркестром (2007).
10. Концерт для фортепіано з оркестром (2009).

¹⁵ Твір написано на замовлення Міністерства культури України.

¹⁶ Твір виконувався оркестрами Харківської, Дніпропетровської філармоній, Молодіжним симфонічним оркестром «Слобожанський» (Харків).

¹⁷ Цей твір був обов'язковим на Міжнародному конкурсі піаністів ім. Крайнева (1991).

¹⁸ Транскрипція «Ревизької казки» А. Шнітке (для фортепіано соло, струнних, флейти, кларнету, фаготу, труби, валторни, ударних).

Твори для сольних інструментів

1. Соната № 1 для фортепіано (1967).
2. Соната № 2 для фортепіано (1971) // «Сонати українських радянських композиторів» : Збірка. Вип. 2. – К. : Музична Україна, 1990.
3. Десять концертних інвенцій для фортепіано (1971) // Поліфонічні твори українських радянських композиторів: Збірка. Вип. 1-3. – К. : Музична Україна. – 1972, 1979, 1985.
4. Десять етюдів для валторни (1975-1976) // Збірки етюдів для валторни для 1 – 2; 3 – 4 класів; 5 класу. – 1979, 1980, 1982.
5. Соната № 3 для фортепіано (1981).
6. Сонатина для фортепіано (1981)¹⁹.
7. П'ять п'єс для фортепіано (1985) // П'єси радянських композиторів для фортепіано : Збірка. Вип. 1. – К., 1989. (п'єса «Балалайка») ²⁰.
8. Сюїта для 2-х фортепіано «Театральний калейдоскоп» (1990).
9. Інтродукція і токата для фортепіано (1991)²¹.
10. Дві п'єси для фортепіано в 4 руки: «Гойдалки», «Стрибки» (1994).
11. Концертна п'єса «Ostinato» для фортепіано (1995)²².
12. Сюїта «Гулівер» для фортепіано в 4 руки (1995).
13. Концертна п'єса «Калейдоскоп» для фортепіано (1995).
14. Концертний триптих для фортепіано (1996)²³.
15. Сюїта з музики до комедії Ж.-Б. Мольєра «Мещанин-дворянин» для фортепіано в 4 руки (2000).
16. Сюїта з музики до комедії В. Шекспіра «Віндзорські пересмішники» для фортепіано в 4 руки (2001).
17. Експромт для фортепіано «Приношення Берліозу» (2003).
18. Збірка «Фортепіанна музика для дітей». – К. : Видавництво «Мелосвіт», 2003.
19. Вальс-експромт для фортепіано (2006).
20. «Українське капричіо» для фортепіано (2006)²⁴.
21. Імпровізація і бурлеска для фортепіано (2009).

¹⁹ Педрепертуар (10-12 років).

²⁰ Педрепертуар (2-3 класи ДМШ).

²¹ Цей твір був обов'язковим на Міжнародному конкурсі піаністів ім. В. Крайнева.

²² Цей твір був обов'язковим на III Міжнародному конкурсі ім. В. Крайнева.

²³ Виконувався на «Київ-Музик-Фесті – 97».

²⁴ Цей твір був обов'язковим на III Міжнародному конкурсі ім. Е. Гіллєльса (2006).

Музика до драматичних спектаклів^{*)}

1. «Останні дні. Пушкін» М. Булгакова (1974).
2. «Поверніть бабушку» В. Мхітаряна (1974).
3. «Своєю дорогою» Р. Ібрагімбекова (1975)²⁵.
4. «Макбет» В. Шекспіра (1977).
5. «Останнє літо» К. Сімонова (1977).
6. «Пригоди Бартеші» Б. Утенкова (1977)²⁶.
7. «Кажі твоє ім'я, солдате» С. Вертінського (1978)²⁷.
8. «Якщо» С. Альошина (1978).
9. «Дикий капітан» Ю. Смуула (1979)²⁸.
10. «Солдат и Настенька» Ю. Бреєва, Ю. Гродьонова (1980).
11. «Дві стріли» О. Володіна (1980).
12. «ТАСС уповноважен заявити» Ю. Семенова (1981).
13. «Відпустка за пораненням» В. Кондратьєва (1981).
14. «Ну, Гулівер» М. Ентіна (1982).
15. «Предел возможного» І. Герасимова (1982).
16. «Санітарний день» О. Коломійця (1983).
17. «Шутники» О. Островського (1985).
18. «Тобі до запитання» М. Ентіна (1986)²⁹.
19. «Дерев'яний король» В. Зіміна (1987).
20. «Актор, король и Соломон» Г. Горіна (1992).
21. «Загадка дома Верне» А. Крісті (1992).
22. «Крестики-нолики» В. Червинського (1993)³⁰.
23. «Слідство ведуть колобки» Е. Успенського (1994)³¹.
24. «Мещанин во дворянстве» Ж.-Б. Мольєра (1998).
25. «Королівські ігри» Г. Горіна (1998).
26. «Хитроумная влюбленная» Лопе де Вега (1999).
27. «Остання жертва» О. Островського (1999).
28. «Віндзорські насмішниці» В. Шекспіра (2000).
29. «ОБЕЖ» Б. Нушича (2001).
30. «Блаженний острів» М. Куліша (2002)³².

*) Твори, в яких не вказаний театр-замовник, написані для Харківського російсько-академічного театру ім. О. Пушкіна.

²⁵ Написано на замовлення Харківського українського драматичного театру ім. Т. Шевченка.

²⁶ Написано на замовлення Чернігівського драматичного театру.

²⁷ Написано на замовлення Кіровоградського лялькового театру.

²⁸ Написано на замовлення Маріупольського драматичного театру.

²⁹ На замовлення Харківського театру юного глядача.

³⁰ Написано на замовлення Харківського театру юного глядача.

³¹ Написано на замовлення Харківського театру юного глядача.

³² Написано для Учбового театру Харківського інституту мистецтв.

Деякі публікації про творчість В. М. Птушкіна

Статті у наукових виданнях

1. *Конькова Г.* Размышления о молодых // Советская музыка. – 1981. – № 12. – С. 16-21.
2. Кафедра композиції и інструментовки // Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского. 1917-1992 / Под. ред. П. П. Калашника. – Х., 1992. – С. 82-96.
3. *Іванова І., Мізітова А.* Інструментальний концерт 80-х років: деякі тенденції розвитку жанру (на прикладі творів композиторів харківської школи) // Музична Харківщина. – Х., 1992. – С. 53-55.
4. *Інюточкіна Н.* Виконавські особливості вокального циклу «Кумедні картинки» В. Птушкіна // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : Збірка статей. – Х., 1996. – Вип 3. – С. 16-19.
5. *Бобіна І.* Деякі риси фортепіанного стилю В. М. Птушкіна // Музичне і театральне мистецтво України очима молодих мистецтвознавців : Матеріали Всеукраїнської науково-творчої конференції студентів та аспірантів. – Х., 2001. – С. 33-34.
6. Кафедра композиції та інструментовки // Харківський державний інститут мистецтв імені І. П. Котляревського. 1917-2002 / Відп. за вип. Г. Я. Ботунова. – Х. : ХДІМ, 2002.
7. *Куперман Г.* Особенности исполнительских приемов солирующей скрипки в «Concerto-buffo» В. Птушкина // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : Збірка статей. – Х., 2002. – Вип 8. – С. 245-250.
8. *Черкашина-Губаренко М. Р.* Харьковские элегии Бориса Чичибабина (моносимфония «Исповедь» В. Птушкина) // *Черкашина-Губаренко М. Р.* Музыка і театр на перехресті епох. – К., 2002. – Т. 1. – С. 140-143.
9. *Московченко А.* Вокальный цикл «В стране “Вообразия”» В. Птушкина. К вопросу драматургической цельности и характерных черт музыкального языка // «Души прекрасне порывы...» :

Сборник исследовательских работ студентов теоретического отдела Луганского колледжа культуры и искусств / Научн. рук. Е. Я. Михалева. – Луганск, 2002. – С. 42-49.

10. *Вербицька І.* «Український реквієм» В. Птушкіна : спроба моделювання жанру // Музичне і театральне мистецтво у дослідженнях молодих мистецтвознавців : Матеріали Всеукраїнської науково-творчої конференції студентів та аспірантів. – Х., 2004. – С. 6-7.
11. *Невінчана Т.* Свято музики // Музика. – 2007. – № 3. – С. 5.
12. *Белокур С.* Музика для дітей у творчості В. М. Птушкіна та О. Б. Гнатовської // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : Збірка статей. – Х., 2006. – Вип 17. – С. 36-48.
13. *Роценко О.* Кафедра композиції та інструментовки крізь призму історії харківської композиторської школи. Володимир Михайлович Птушкін // Pro Domo Mea. Харківський державний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. – Х., 2007. – С. 165-166.
14. *Лихманюк Л.* Українська музика у світовому контексті // Музика. – 2008. – № 6. – С. 2-4.
15. *Драч І.* Аура города в камерно-вокальних сочинениях В. Птушкина на стихи харьковских поэтов // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : Збірка статей. – Х., 2009. – Вип 25. – С. 19-26.
16. *Дедюля Ю.* Соната для альту і фортепіано В. Птушкіна (пам'яті Д. Клебанова) в контексті еволюції жанру // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : Збірка статей. – Х., 2009. – Вип 25. – С. 106-113.
17. *Михайлова Н.* Роль хора в современной театрально-музыкальной постановке (на примере музыкальной сказки В. Птушкина «Огромный малыш Гулливер») // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : Збірка статей. – Х., 2009. – Вип 25. – С. 257-263.
18. *Маевская М.* Стилиевые принципы фортепианных сонат В. Птушкина // Четверті магістерські читання : Матеріали науково-творчої конференції. – Х., 2009. – С. 40-51.

Статті у періодичних виданнях

1. *Кучеренко Н.* І лине музика чарівна // Вечірній Харків. – 1987. – 9 лютого.
2. *Ольшанська Л.* Творча зустріч // Вечірній Харків. – 1990. – 29 січня.
3. *Творчий вечір В. Птушкіна* // Вечірній Харків. – 1992. – 17 січня.
4. *Пожидаєва Л.* Мы все на сцене // Панорама. – 1992. – № 15.
5. *Винградова Т.* Узнать музыку «изнутри» // Панорама. – 1995. – № 45, ноябрь. – С. 7.
6. *Музыка и рампа* // Вечерний Харьков. – 1996. – 26 марта.
7. *Рахлина М.* Светлой памяти Бориса Чичибабина // Время. – 1996. – 14 декабря.
8. *Хомайко Ю.* Поиск идеала // Вечерний Харьков. – 1996. – 14 декабря.
9. *Шумакова Н.* Я – поэт, этим сказано все! // Слобода. – 1996. – № 98.
10. *Черкашина М.* Харьковские элегии Бориса Чичибабина // Зеркало недели. – 1998. – 6 июня.
11. *Сикорский М.* Композитор – и этим сказано все // Киевский вестник. – 1998. – 16 июля.
12. *Логачева Р.* Что за музыка, диво-дивное // Вечерний Харьков. – 1998. – 12 декабря.
13. *Сікорська І.* У розквіті таланту й творчої зрілості. Композитору В. Птушкіну – 50 // Вечірній Київ. – 1999. – 25 лютого.
14. *Маліченко М.* Ювілей харківського митця // Вечірній Київ. – 1999. – 10 лютого.
15. *Садовникова Е.* С новым именем – в новую жизнь // Слобода. – 2000. – ноябрь.
16. *Чигрин В.* Стали переможцями на батьківщині Лисенка // Панорама. – 2002. – № 4, квітень. – С. 14.
17. *В ХАТОБе премьера* // Слобода. – 2002. – 30 апреля.
- ✓ 18. *Величко Ю.* «Український реквієм» – перше виконання, перше враження // Панорама. – 2002. – № 19, травень. – С. 11.

19. Национальная премьера // Панорама. – 2002. – № 18, травень. – С. 16.
20. Анничев А. Три камня – три беды // Время. – 2003. – декабрь.
21. Творческий вечер // Вечерний Харьков. – 2003. – 6 мая.
- ✓ 22. Исповедь Владимира Птушкина // Время. – 2003. – 24 мая.
- ✓ 23. Медина И. «Это нужно живым» // Киевский вестник. – 2003. – 15 ноября. – С. 15.
24. Егоров А. Молодые, да ранние // Время. – 2004. – 31 мая.
25. Седунова Е. Был бы рояль... // Событие. – 2004. – ноябрь-декабрь.
26. Егоров А. ... И только музыка звучит // Время. – 2005. – 8 декабря.
27. Рыбалко В. Искушение музыкой // Вечерний Харьков. – 2005. – 13 декабря.
28. Алейникова-Сокол Т. Традиции одесской фортепианной школы – живы // Зеркало недели. – 2006. – 11 мая.
29. Анничев А. Сегодня – лауреаты, завтра – мастера // Время. – 2006. – 11 мая.
30. Анничев А. «Страна Вообразия» // Время. – 2006. – 4 апреля.
31. Шкет О. Виват, «Ассамблеи»! // Время. – 2007. – 13 октября. – С. 4.
32. Седунова Е. Вечер памяти Марка Энтина // Харьковские известия. – 2007. – 10 мая. – С. 9.
33. Анничев А. «Талант творцов, восславивших свой город, признанием увенчан харьковчан» // Время. – 2007. – 20 апреля. – С. 1.
34. Алейникова-Сокол Т. На честь славетного одесита // Музыка. – 2007. – № 2. – С. 9.
35. Анничев А. «Приятная встреча» с Владимиром Птушкиным // Время. – 2008. – 26 декабря (№ 240). – С. 3.
36. Кизим А. Юних талантів назвало «Натхнення» // Слобідський край. – 2008. – 1 травня. – С. 6.
37. Словіковська І. Весна. Кіровоград. Зустріч із Музикою // Українська музична газета. – 2008. – № 2. – С. 4.
38. Штукар О. «Жива Музика» // Українська музична газета. – 2008. – № 2. – С. 2.

39. Композитор, який пестує таланти // Нова демократія. – 2008. – 1 лютого (№ 5). – С. 13.
40. Седунова О. «Композитор, який пестує таланти» // Харьковская цивилизация. – 2008. – № 5. – С. 13.
41. Николаевская Ю. К юбилею композитора // Акценти : Часопис Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського. – 2009. – квітень. – С. 5.
42. Шкет О. Хто нині пише музику? // Слобідський край. – 2009. – 20 січня (№ 6). – С. 12.

Зміст

Життєвий і творчий шлях.....	3
Основні дати життя і творчої діяльності.....	10
Композиторська творчість	11
Перелік творів	36
Деякі публікації про творчість В. М. Птушкіна.....	42

Наукове видання

Володимир Михайлович Птушкін

Біографія та бібліографія видатних музикантів

Автори-упорядники: *О. С. Садовнікова*, кандидат мистецтвознавства,
Л. С. Соколова

Відповідальний за випуск: *І. С. Драч*, доктор мистецтвознавства

Комп'ютерна верстка

К. Растріполко

О. Мальцев

Підписано до друку 25.07.2011 р. Формат 60 x 84 1/16

Папір офсетний. Ум. друк. арк. 2,79. Обл. вид. 3,17

Зам. № 0407-01/11. Наклад 100 прим.

ТОВ «С.А.М.»

Свідоцтво про держреєстрацію

ДК 1105 від 31.10.2002 р.

Україна, м. Харків, вул. Пушкінська, 51-б

Віддруковано у друкарні ТОВ Видавництво «С.А.М.»

Україна, 61002, м. Харків, вул. Пушкінська, 51-б